

KAPRONCZAY KÁROLY

GYÓGYSZERÉSZ-ÉRDEKVÉDELEM

A gyógyszerértulajdonosi szervezetek

Az első magyar gyógyszerészi érdekvédelem a tulajdonosok köréből a Pest-Budai Gyógyszerészek Testülete 1809-ben alakult meg, bár a budai és a pesti gyógyszerár-tulajdonosok külön-külön is alapítottak társaságot, aminek egyesítését 1813-ban kérték, amit 1839-ben megismételték, végül 1847-ben kaptak engedélyt a Helytartótanáctól. Igaz, 1840-ben a két testület – engedélytől függetlenül – kimondta az egyesülést. Ilyen gyógyszerészi testületek már működtek Európa számos városában: 1671-ben Prágában (1748-ban Mária Terézia megújította), Párizsban 1797-ben, 1801-ben Bernben, 1803-ban Rigában, a Német Gyógyszerész Egyesület 1820-ban alakult meg. Nálunk is felmerült az országos egyesület gondolata 1816-ban, amelyből akkor nem lett semmi, de 1833-ban – magánkezdeményezésből – újból megkísérelték, de a cenzúra hiányában a rendőrség összeesküvés vádjával nyomozott.

1862-ben a Gyógyszerészi Hetilap megindulásakor újból kezdeményezték az országos gyógyszerészi egylet életre hívását, amelynek hatására az 1863. évi pesti Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűlésén Jármay Gusztáv megismételte a javaslatot, sőt a pesti és a vidéki gyógyszerészek egy külön bizottságot hoztak létre az alapszabályzat kidolgozására. Ezt Jármay 1865-ben Marosvásárhelyen előterjesztette. 1867-ben a Bizottság a belügyminiszterhez fordult egy országos gyógyszerészi értekezlet összehívása ügyében, amely 1867 augusztusában összeült és a megjelent 150 gyógyszerész újabb előkészítő bizottságot választott, hogy új, megfelelő alapszabályzatot és egyben törvényjavaslatot készítsen elő.

1870 júniusában tartották meg a II. országos értekezletet, amelyen már 250 gyógyszerész jelent meg. Majd újabb két év múlva a III. országos értekezleten, 1872. május 6-án megalakult az Országos Gyógyszerész Egylet, amelynek alapszabályzatát 1872. szeptember 11-én hagyta jóvá a belügyminiszter. Az Egylet elnöke, egyben a pesti testület elnöke, Ráth Péter lett, a pesti testület elnöke, aki 1868-tól országgyűlési képviselő is volt. Sajnos ő egy év múlva meghalt, akit tisztségében Jármay Gusztáv követett. A lelkesedés hamarosan alább hagyott, mivel vidéken is sorra alakultak az egyletek, sok gyógyszerész úgy döntött, hogy szűkebb környezetben jobban kifejezheti tudományos, önvédelmi munkásságát.

A vidéken szervezett gyógyszerészi társaságok (egyletek) közül legkorábban a miskolci – később a Borsod megyei – alakult meg orvos-gyógyszerész egyletként 1847-ben. A reformkor végén népszerűvé vált megyei vagy városi orvosegyletek nem zárkóztak el a gyógyszerészek felvételétől, de nem ez volt a jellemző. Ezek jobbra önképzésre, érdekvédelemre alakultak meg, de a szabadságharc bukása után sorra betiltották őket, csak a politikai enyhülés után nyílt lehetőség a tevékenység folytatására. Ekkor már inkább önálló gyógyszerészi társaságok szerveződtek. Miskolcon – hagyományból – 1861-ben újraalakították az orvos-gyógyszerészi egyletet, de még ebben az évben Debrecenben önállóan szervezték meg a Debreceni Gyógyszerész Testületet, amelyet követett a Szatmár-Máramaros-Ugocsa megyei, a Bács-bánsági, Békés megyei, lőcsei, soproni, Temesvári egyesület. E társaságok továbbra is heterogén összetételűek voltak: egy-két helyen beléptek az orvosok is, máshol a természettudományos tárgyakat tanító tanárok.

Más forma volt a Természettudományi Társulat helyi szakosztályai, ahol nemcsak népművelési, felvilágosítási programokat szerveztek, hanem az MTA feladatait is teljesítették. Ezek nem zárták ki annak lehetőségét, hogy érdekvédelmi kérdésekben is eljárjanak, véleményyt nyilvánítsanak.

Ilyen keretek közül alakult meg 1898-ban a Békés megyei Orvosszövetség, míg Nagyváradon további két évtizedig működött a

Bihar megyei Orvos-, Gyógyszerész- és Természettudományi Egylet. Az ilyen jellegű orvos-gyógyszerészi egyletek száma 1896-ban 26 volt.

A sokszínű formában működő egyletek felett többen egy összefogó, országos gyógyszerészi egyletet kívántak szervezni, az oda vezető úton 1873-ban – a fővárosi kézen levő – Országos Gyógyszerészi Egylet vezetőségébe több tucatnyi vidéki gyógyszerészt is beválasztottak, felismerve az ellentétek jogosságát, bevezették a kerületi, ezen belül a járási rendszert, ezek mindegyike élén igazgató, helyettes igazgató és titkár állt. Ezek után sem vált az Egylet igazán vonzóvá, mivel a gyógyszertár-tulajdonosok kb. egyharmada lépett be az Egyesületbe. 1874-ben felvették az Általános Magyarországi Gyógyszerészek Egylete nevet. Az egylet egyes vidéki megyékben részsikert ért el a patikaszeresek védelmében, így Békésben az alispán utasította a szolgabírókat, hogy rendszeresen ellenőriztessék a szatócsüzleteket és kobozzák el az ott árusított patikaszereseket.

Szintén az Országos Egylet sikerének számított, hogy az 1876. évi Közegészségügyi Törvény a jog szigorával üldözte a kuruzslást, a patikaszereseknek a gyógyszertáron kívüli fogalmazását. 1875-ben a Gyógyszerészi Hetilapot az egylet hivatalos lapjává nyilvánították, amely rendszeresen közölt híreket a gyógyszerészi közéletből, az egylet életéből. Az egylet tagjainak száma nem nagyon gyarapodott, mivel magas volt a tagdíj, a gyógyszertáranként fizetendő kötelező részesedés, hiszen vidéken nem nőtt a patikák forgalma. 1881-ben úgy kísérelték megrendezni a helyzetet, hogy a gyógyszertár-tulajdonosok 5, a képzett (alkalmazott) gyógyszerészek 2 forint éves tagdíjat fizettek, bár az utóbbiaknak csak tanácskozási és nem szavazati joguk volt. Ekkor döntöttek arról, hogy az elnökön, alelnökön és titkáron (ezek csak budapestiek lehettek) kívül 12 fővárosi rendes tagból és 24 vidéki járásigazgatóból álljon az elnökség, akik közül senki nem kapott fizetést, csupán a vidékiek útiköltség-térítést.

Az egyesület rendezni kívánta az alkalmazott gyógyszerészek foglalkoztatását, a gyógyszertár működésének belső szakmai szabá-

lyait, bár ezt az alkalmazott gyógyszerészek bírálták, a tulajdonosok és az alkalmazott gyógyszerészek ellentéte soha nem oldódott fel. A gyógyszerészi társadalom ezen ellentétet úgy kívánta megoldani, hogy a kormány hozza létre a Gyógyszerészi Kamarát, amely felügyeli a gyógyszerészek jogait, a kar erkölcsi tekintélyét, a „gyógyszerészet egyöntetű kezelését”, fegyelmi előjáró a tulajdonosok és munkavállalók vonatkozásában, előmozdítja a továbbképzés, a tudományos rendezvények, könyv- és folyóirat-kiadás ügyét. A kamarát a belügyminiszter tanácsadó szervezetének kívánták tenni. A javaslatot a belügyminiszter – a legkülönbözőbb kifogásokkal – két alkalommal is visszaküldte átdolgozásra, miközben 1895-ben Horvátországban – azonos elvek nyomán és kötelező tagsággal – alakult a kamara. Csak 1914-ben nyilatkozott az ügyről – megmondolás tárgyaként – Sándor János belügyminiszter.

Az Országos Egylettel szemben 1907-ben Debrecenben szerveződött egy mozgalom, amely rövidesen országossá vált. Országos értekezletet hívtak össze, amelyen 120 gyógyszerész jelent meg és még nem kívántak önálló szervezeti formát kialakítani, inkább bírálták az országos egyletet, de demonstrációjuk tovább mélyítette a fővárosi és a vidéki gyógyszerészek ellentéteit. Sok látszatintézkedés követte egymást, végül 1913-ban megváltozott az egyesület neve: Magyarországi Gyógyszerész Egyesület (Gyógyszertártulajdonosok Egyesülete), jól kifejezve az erőviszonyokat. Mély szakadék keletkezett a gyógyszerész-segédék és a tulajdonosok között, már 1891-ben Lukács István gyógyszerész már kezdeményezte a Gyógyszerészsegédi Kör megalapítását, azonban a szervezésbe bevont néhány gyógyszerész-tulajdonos tompította az étkevédelmi célokat, ezért inkább tudományos jellegű szerveződés lett. 1893-ban a körön belül akcióbizottság alakult a munkaidő rendezése ügyében, ami elért néhány eredményt, így az érdekvédelem első szervezett fellépésének bizonyult.

1902–1903-ban a fővárosi gyógyszerészsegédék mozgalmat indítottak a fizetés, a lakás, a szociális ellátás és biztonság területén fennállt sérelmek vonatkozásában. A megmozdulás példajaként a

galíciai hasonló megmozdulást említették, ahol 12 napos sztrájk után érték el követeléseik teljesítését. A Fővárosi Gyógyszerészi Testület elnöke válaszában kiemelte, hogy sok jogtalan résztvevője van a mozgalomnak (többnek volt vidéken gyógyszerháza), a 130 aláíró közül soknak semmi köze nincs a fővárosi gyógyszerházakhoz. Ellentétbe vezetett, hogy a követelők béremelését a bécsi szinthez hasonlították, miközben a lemergi példákra hivatkoztak. Egyedül a segédek lakáselhelyezését tartották jogosnak, Végül nem született megegyezés, de 1906. augusztus 12-én megalakult a Magyarországi Gyógyszerészségédek Országos Szövetsége, melynek sajtófóruma a Gyógyszerészségédek Lapja lett, amelyben hivatalosan is meghirdették programjukat és követeléseiket. Ez a szervezeti forma a bérek, a pótlékok és a szolgálati elhelyezés kérdésében ért el eredményt, de sok vezetőt a fővárosi önkormányzatban biztosított állással vontak ki, de ugyanakkor több vidéki városban hasonló szervezet alakult. A belső ellentétek miatt szakadás következett be a szövetségben belül, főleg a radikális szemléletű gyógyszerészek egy része miatt, akik a Gyógyszerészek Szakszervezetét kívánták megalapítani, míg a „konzervatív” szemléletűek, akik távol akartak maradni a radikális politizálástól, hevesen ellenezték ezt. Ezért az elnök és 52 híve távozott, megalapították a Gyakorló Gyógyszerészek Országos Szövetségét, míg a maradók – a régi név megtartásával – közeledtek a radikális politikai szervezetekhez.

A fővárosi alkalmazott gyógyszerészek elégedetlensége, függetlenül az érdekvédelmi szervezetük megalakulásától, tovább fokozódott. Az ún. 36-os bizottság 14 pontos memorandumot intézett a Fővárosi Gyógyszerészi Testülethez, ebben kollektív szerződés megkötését is javasolta. Miután erről a testület nem akart tárgyalni, 1914. június 5-én országos sztrájk meghirdetését határozta el, amit június 6-án elkezdtek. A belügyminiszter megbízásából közvetítők jelentek meg, az MSZDP nyilatkozatai csak bonyolították a helyzetet, végül a testület az életkort figyelembe vevő pótlékok megadásával megosztotta a sztrájkolókat, amit később megadott a sztrájkban nem résztvevőknek is. Így a sztrájk eredménytelen lett.

A két világháború közötti évtizedek legfontosabb eseménye a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság megalakulása volt 1924-ben, amely tudományos továbbképzés, a gyógyszerészi hagyományok ápolása céljából szerveződött, egy társaságba fogta a gyógyszerészi társadalom különböző csoportjait. A kamarai gondolat ugyan tovább élt, de ennek megszervezésére ekkor nem került sor.

A második világháború után teljesen új helyzet alakult ki: az 1945 augusztusában megalakult Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete szakszervezeti alapon egységbe kívánta szervezni az egészségügy egész területén tevékenykedőket (orvosokat, gyógyszerészeket, ápolónőket stb.), amely szervezeti forma a következő négy évtizedben meghatározó lett. 1950-ben államosították a magángyógyszertárakat, a gyógyszergyártó ipari létesítményeket, kialakították a területi alapon munkálkodó gyógyszerertári vállalatokat, új gyógyszerkészítő gyárakat stb.

A társasági életben változás csak 1966-ban következett be: megszervezték a Magyar Orvostudományi Társaságok és Egyesületek Szövetségét, amelynek az Egészségügyi Minisztérium több, a tudományos élet társasági szervezésével kapcsolatos feladatkörét átadta, de a Minisztériumnál maradt a szigorú ellenőrzés és felügyelet jogköre. Így alakult meg ismét a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság, amelynek szakosztályai egy-egy gyógyszerési gyakorlat szakembereit tömörítette. Változott a helyzet 1989 után: az MGYT kivált a MOTESZ szervezeti keretéből, 1994-ben megalakult a Magyar Gyógyszerészi Kamara, amely érdekvédelmi és a kormányzat felé véleményező-javaslattevő testület lett. 2004-ig minden gyakorló gyógyszerész számára kötelező volt a tagság, amelyet 2004-ben önkéntessé tettek, érdekvédelmi feladatait is felfüggesztették. Ezen jogokat csak 2010-ben állították helyre.